

Jesús Girón Araque

Endevinalles endevinades

Premi Poemari Infantil dels LXVII Jocs Florals Vila de Nules
(2021)

Endevinalles endevinades
perquè no hages molt de pensar.

Tens la solució al final.
Si no t'agrada esbrinar,
amb el dit la pots tapar.

Des de la primera
a la vint-i-huitena
ordenades totes estan.

És una gran pena
que es perden els ordinals
quan un rere l'altre darrere van.

Algunes paraules tenen un asterisc:

pots buscar el significat
en el vocabulari que dorm al final;
així no hi haurà risc
que et quedes a meitat
d'entendre el que hi ha.

I si t'agrada el que lliges
el pots compartir
amb els teus amics,
amb les gallines,
amb els tigres
i els pingüins.

AQUESTA ÉS LA PRIMERA

Va vestida de fallera,
desfilant és la primera.

La manteleta de tul*,
les sabates d'Istanbul.

Usa falda emmidonada*,
porta una pinta daurada.

Menja mosques i mosquits,
s'atipa de cucs amb col
passa el dia enfront del sol
entre badalls i bufits.

I no us diré
que és...
la sargantana
valenciana.

UNA SEGONA TAMBÉ HI HA

Crustacis decàpodes*, braquiürs*,
no sé si d'hàbits nocturns o diürns,
però jo els veig amagats en l'arena,
entre les roques hi ha una seixantena.

Un d'ells camina capmoix*,
de segur que està molt coix.

Pot ser que amb una anguila s'ha topat
i d'un mos una pota li ha llevat.

Ai, pobre!, no podrà participar
en les olimpíades de la mar.

I no vos diré
que és...
un cranc
ranc*.

**ÉS LA TERCERA:
NO HI HA DUES SENSE TRES**

No és au i pon ous,
té bec i no és ànec,
cua com un mànec
i no menja anous.

Compte amb ell!
Té un verí
tan roí
com un brell*.

No és d'Itàlia
ni de Somàlia,
que és d'Austràlia.

I no vos diré,
ni una vegada ni dos ni tres
ni quatre ni cinc,
que és...
un ornitorrinc.

A LA QUARTA NO LI TINGUEU POR

Viu a les nits,
passa el dia cap avall
penjat pels dits.

No li agrada la llum,
puix no és el seu costum.

Això vos ho assegure: no és Dràcula,
tampoc una ànima sense màcula*.

Escull insectes voladors
o menja fruites de colors.

Pipistrel·la es diu el més petit,
i és poc més gran que qualsevol dit.

I no vos diré
que és...
un penat rat,
al revés.

UNA MÉS I EN FAN CINC, LA CINQUENA

Grossa i peluda,
de mala fama
immerescuda.

Ella no és sastre,
però fa una tela tan fina
com l'alabastre*.

Fila que filaràs
la vida veu passar
amb un vestit de ras.

Amb les seues huit potes
toca el seu violí
sense mirar les notes.

Des del sostre a la pica,
sostinguda en la seda,
el salt de pont practica.

I no vos diré
que és...
una aranya
que és la canya.

AQUESTA FA SIS, ÉS LA SISENA PERQUÈ SÍ

Enyora l'aigua,
la de la mar,
no la del paraigua.

Enyora els peixos,
els de la mar,
eixos, no aqueixos.

Enyora les ones,
les de la mar,
no les icones.

Enyora les gavines,
les de la mar,
no les piscines.

Enyora la sal,
la de la mar,
no la natural.

I no vos diré
que és...
una vella barca
encallada*.

LA SETENA FA PENA

No és de color,
que és de tristor.

No té forma,
és la norma.

No et deixa somriure,
no et deixa viure.

Arrasa terres,
provoca guerres.

I moren innocents
perquè són diferents.

En el seu regne mana la mort,
les malalties formen la cort.

I no vos diré
que és...
la fam,
la maldita fam.

EN LA HUITENA HI HA UN REPTE

Fes l'operació
amb convicció
i obtindràs
el resultat.

Suma onze a les potes d'un gat,
llava-li catorze al total,
suma ara dos sense contar,
resta un i dos sense mirar,
si no tens res per a operar,
vint-i-quatre t'he de donar,
per un l'has de multiplicar
i per tres has de dividir
i al total, huit has d'afegir.

Ara pots dir-me en nom del gat?

I no vos diré
que és...
“no”
la solució.

LA NOVENA ÉS OBSCURA

Com els ulls negres d'un gat negre
i tan fosca com l'atzabeja*,
com el fons d'un pou que no clareja,
com la lluna minvant de novembre.

La mires
i no la veus.
La veus
sense mirar-la.

Encara que no ho vulgues, arriba.
Encara que no ho vulgues, se'n va.

De vegades, s'acurta,
de vegades s'allarga.

I des del llit
no vos diré
que és...
la nit.

LA DESENA TÉ CRINERA

A prop d'un riu

fou caçat

per un furtiu.

Fou apressat

i traslladat

lluny de casa

sense pietat.

Ara està en el zoo d'Alabama

quan hauria d'estar caçant

les gaseles de la sabana.

Es guanya la vida

en una gran sala.

Allí canta i balla

i els dies anima.

Però en Àfrica està el seu cor

i recorda la manada

i el bon sol benefactor.

I no vos diré

que és...

un lleó

amb acordió.

UN XIC D'ARENA PER A L'ONZENA

Plena de gavines
que són ballarines.

Espai d'alegria
dia rere dia.

On la Caputxeta
perd una maleta.

On el coronel,
medalles no té.

On les muses
no t'esmussen.

On la llum
fa rum-rum*.

On els peixos
no són beixos.

I les fades
no s'enfaden.

I no vos diré
que és...
una bella platja
plena d'arena
daurada.

QUATRE AMICS CANTEN EN LA DOTZENA

En un parc, reunits,
quatre amics.

El primer marró
i també verdós;
si el veus, fred farà;
te l'anunciarà
amb el seu cant.

El segon té un bec fort,
el carpó* el té llistat
i el pit de color groc.

El tercer és verd groguenc,
taques negres a les ales;
canta amb facilitat
una marxa nupcial.

Al quart
li agrada el card;
negre, escarlata i blanc
té el cap.

I no vos diré
que quatre ocells són...
el primer un pinsà,
el segon un garrafó,
el tercer un verderol
i una cadenera, el quart.

**LA TRETZENA:
DOTZE MÉS UNA PER ALS SUPERSTICIOSOS**

El color groc
és un color qualsevol,
no un malson.

No té trellat
que un negre gat
et faça mal.

No és veritat
que dimarts i tretze
siga fatal.

No té sentit,
no dona sort
tocar fusta amb el dit.

La pota del conill
no protegeix
dels mals esperits.

¿Sis anys de desgràcia
si es trenca l'espill?
Quina gràcia!

I no vos diré
que és...
una creença atroç
la superstició.

LA CATORZENA ENDEVINALLA ÉS DE PES

Hi ha una grossa corda d'acer,
necessària pel seu pes.

Concentrant-se és únic.
Entre crits del públic
i ohs! de la canalla
en l'aire, treballa.

Equilibri i coordinació,
força i orientació
són les seues qualitats
en el treball.

Lluita contra la gravetat,
de la qual un dia, observant una poma,
un tal Newton, una llei va redactar.

I mai no renunciarà
a la seua vocació
que és volar.

I no vos diré
que és...
un elefant-funàmbul*.

**LA QUINZENA,
ONOMATOPEICA ÉS**

Xap!

Crumxap!

Xap!

Crumxap!

Xiuuuuuuuuuuuuuuu!

Cruuuuuuuuuuuunc!

Poing!

Doing!

Crac!

Catacrac!

Uuuuuuuuuuuuu!

Puuuuuuuuuum!

Xump!

Crumxup!

Xump!

Crumxup!

---Game Over---

I no vos diré

que és...

un dolent videojoc

en què es cacen

animalots.

LA SETZENA VA I VE

Al principi no té llum,
per això quasi no es veu
i encara que estiga lluny
vos contempla, sí, ho sabeu.

Després vos sembla que creix
perquè la claror li arriba.
Plegada, pareix un peix
tombat en una cadira.

Ara s'ha atipat de llum,
tal com cal, més no li cap.
I com un globus golut
es reflecteix en la mar.

Després comença a buidar-se,
sembla que li han mossegat.
Ja només té dues banyes
i tot torna a començar.

I no vos diré
que és...
la lluna que va i ve.

LA DESSETENA MÀGIA TÉ

Té màgia i tot és possible,
podrà fer que les pedres ballen,
que els núvols del matí no callen
i també, calmar un drac terrible.

Com la mà que la sosté
és una mà molt experta,
al matí, quan es desperta,
ja té preparat el te.

¿I no imagineu què pot fer
si troba un gripau lleig i verd?
Convertir-lo en un príncep lleig.

I si es descontrola,
pot fer molt de mal
si va a la seua bola.

I no vos diré
que és...
la vareta màgica
d'una fada experta.

LA DIHUITENA NO TÉ TRELAT

No és palla ni fusta,
no és falsa ni justa,
a ningú disgusta,
sempre es desajusta,
amable o adusta,
en la pell s'incrusta,
la veus i és robusta,
però amb un pal tusta*,
tothom d'ella gusta.

I no vos diré
que ni jo mateix
sé què és.

EN LA DENOVENA HI HA PEDRA

Decora una gran escala
en un museu important.
Sempre hi està acompanyada
d'altres bones obres d'art.

No se sap qui la va fer
fa molts anys en marbre blanc.
No té braços, no té cap
i estava en un gran vaixell.

I encara que té ales,
no pot alçar el vol,
no pot veure el sol
ni tastar xocolata.

I no vos diré
que és...
una estàtua
que es diu
Victòria de Samotràcia.

LA VINTENA TÉ FAENA

Si tens un gran mal de panxa,
un remei t'ofeiré:
en un gran recipient,
aquestes coses prepara:
un ramell de flors agafa,
també un pas de sargantana,
cues de ratolinets,
quaranta pèls d'un pinzell,
la boira de la muntanya,
tretze grans grans de granada
i d'un negre raïm, tres.
Ah!, i mig litre de café.

Jo no sé si et curaràs
però molt t'entretindràs.

I no et diré
que és...
una falsa poció màgica
de broma.

LA VINT-I-UNENA FULLES TÉ

Té molt de vida
i un fum de fulles
però no branques.

Ningú no hi nia;
ple d'aventures
vola sense ales.

T'espera lliure
per a gaudir
i divertir-te.

Per molt que l'uses,
sempre senzill,
no el silencies.

I ja saps que és
el millor amic
i el més sincer.

I no vos diré
que no és...
un arbre
sinó un llibre.

EN LA VINT-I-DOSENA

UN MÀRTIR HI HA

Sí. Sense ser tu un assassí,
les teues paraules el maten.

Lentament li arriba la fi
i no hi haurà ningú que el salve.

Perquè tu et pugues expressar,

la seua curta vida dona.

Ell mai no podrà reposar
perquè ja no té cos ni forma.

Voluntariós vol contar

les teues idees per sempre
rodant sobre un paisatge en blanc
que recorre amb un rastre negre.

I no vos diré

que és...

un llapis màrtir*.

LA VINT-I-TRESENA VA DE...

Trista, trista, molt trista,

ho va dir el poeta.

Dels soldats en filera,

els diners s'aprofita.

Lluiten per una quimera*

que per a ells no brilla.

Són l'arma assassina

de qui mana i erra.

Però, sense discussió,

no és la millor solució.

I no vos diré

que és...

la guerra,

la maldita guerra.

LA VINT-I-QUATRENA VOL SABER

Si pares l'orella
quan no ho has de fer,
has de saber
que et poden dir que ets
un tafaner,
un xafarder,
un bodí*,
un dotor,
un xafarot,
un curiós,
un furgador,
un manefla,
un manifasser,
un indiscret,
un impertinent,
un preguntaire,
un escorniflaire
i un inoportú,
cosa que no li agrada a ningú.

I no vos diré
què és...
perquè ja ho he fet.

UNA BALENA NADA
PER LA VINT-I-CINQUENA

I va per aigües fondes,
i va per aigües pobres.

I busca i buscarà,
que sap què?, què, qui sap?

Una llàgrima de sal,
regalima per la galta,
fa molt de temps que li falta
un xic de tranquil·litat.

S'espanta pel que veu:
la tortuga ofegant-se,
les aus sense plomatge,
plàstic per tot arreu.

En la maldita xarxa,
un dofí embolicat;
pelicans ensutzats*
i morts en una barca.

El mar plora i no es mou.
El vent porta olor a petroli,

i a productes tòxics.
La balena plora de nou.

I no vos diré
que el que busca és...
un mar net.

PASSA EL TEMPS EN LA VINT-I-SISENA

Diuen que gener

és el primer

i que febrer

va després.

Que març

no fa mal

i que abril

ja no és gris.

Que a maig

cau un raig

i que juny

ve de lluny.

Que juliol

fa olor de polioli

i que agost

guarda el rebost*.

Que a setembre

riuen les xiquetes

i que octubre

vol ser lliure.

Que en novembre

tot són festes

i que desembre

tanca finestres.

I no vos diré
que és...
un any
sense plany*.

LA VINT-I-SETENA ACONSELLA

¿ _____
_____ ?

Si no ho has entés,
t'ho traduiré:

“¿Vols alegre estar
i viure feliç?

Més de desset músculs
has d'utilitzar.

És una bona oportunitat
per a poder-te comunicar
i, a més a més, el nostre cervell
allibera endorfines i dopamina,
serotonina i adrenalina,
totes hormones* tan necessàries
per a reduir el dolor.”

I no vos diré
que és...
el somriure,
tan necessari
per a viure.

OH! SEMPRE HI HA UNA ÚLTIMA I ÉS LA VINT-I-HUITENA

Encara que música no és,
ell sense ritme no viurà.
Pot ser un cometa vermell
que en galàxia esdevindrà.
Tenir febre no s'ho permet
perquè cap sentit no tindrà.

És un gat blau infatigable
que destrossa un drac innombrable.
És ombra o llum, segons convinga,
per a arribar al cor net del dia.

És lloba que es deixa caçar
per a la terra alimentar.
No deixa que dorma l'amor
ni que s'estenga el desamor.
Tracta d'entendre el vol silent
de l'au silent sobre el paper.

Ànima que mai fugirà
del gran foc perquè no està en venda.

És porta gran per on entrar
a la llum neta que projecta.

I no vos diré...
que un poema és.

Vocabulari:

A

Alabastre: roca generalment blanca i translúcida, usada en escultura i per a fer objectes ornamentals.

Atzabeja: tipus de carbó negre i lluent, molt compacte.

B

Bodí: que exerceix la seua curiositat en coses que no li importen. Localisme de Moncofa i La Vall d'Uixó (La Plana Baixa).

Braquiür: grup de crustacis decàpodes d'abdomen curt i de moviments vius, que comprén el cranc de mar.

Brell: trampa per a caçar aus.

C

Capmoix: que va amb el cap baix o que el té inclinat cap avant, sobretot en senyal d'abatiment.

Carpó: extremitat inferior de la columna vertebral.

D

Decàpode: cinc parells de potes.

E

Encallat -ada: una nau, restar immobilitzada entre roques o baixos.

Emmidonat -ada: impregnat de midó (=component dels cereals utilitzat per a tractar els teixits).

Ensutzat: embrutat.

F

Funàmbul: equilibrista que fa exercicis sobre una corda.

H

Hormona: substància química produïda per cèl·lules endocrines, que té un efecte específic regulador del metabolisme o de l'activitat d'uns teixits determinats.

M

Màcula: taca.

Màrtir: persona que pateix per restar fidel a una causa.

P

Plany: lament.

Q

Quimera: ànsia, inquietud.

R

Ranc: coix.

Rebot: lloc d'una casa on es guarden aliments.

Rum-rum: expressió que evoca un soroll confús.

T

Tul: teixit fi i transparent de fils de seda.

Tustar: colpejar.